

Prof. Dr. Sabri F. Ülgener Hayatı ve Eserlerine Dair Özet Bir Sergileme*

A Sketch of Professor Sabri F. Ülgener's
Life and Works

Ahmed Güner Sayar**

Sabri Fehmi Ülgener, 1911 yılında Cağaloğlu'nda dünyaya geldi. İstanbul'da çöken bir devletin gizli sezişleri ve anlayışlarının içine nüfuz ettiği bir ortamda, onun ürünü olan olgunluk hissi içinde yetişen Ülgener, devrin önemli simalarının baba ocağına misafir olması nedeniyle Cumhuriyet'i idrak etmiş, onunla en az on yıl birlikte olmuş, kökü Osmanlı'da duran 1860 ve sonrası kuşağını tanıma imkânı bulmuştur. Ülgener, bu sohbetlerde “eski” ile “yeni” arasındaki çatışmayı kendi fildişi kulesinden izliyordu. Onun için temel mesele değişimin yolunu, hedefini, şiddetini ve bunu mümkün kılacak vasıtaların değerini tartmaktan geçiyordu. Dolayısıyla genç Sabri Fehmi için o yıllarda soruna taraf olmaktan çok mevcut oluşumu tarihi kuşatarak anlamak gerekiyordu.

İstanbul Erkek Lisesinde orta tahsilini sürdürürken yabancı dili Almancaydı. Evde Arapça ve Farsça ile kurulan yakınlık Almancaya sıçradı. Sabri Fehmi okulda verilen yabancı dil dersleriyle yetinmedi ve Almanca çalışmalarını sıkılaştırdı. Daha orta mektep talebesi iken Schiller'i okuyacak hâle gelmiş, edebî Almancanın inceliklerine kavuşmuştu.

İstanbul Erkek Lisesinden mezuniyetinin ardından İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesine girdi. Ülgener, babasından İslâmî “norm”u öğrenirken

* Bu konuda etraflı malumat yazarın “*Bir İktisatçının Entellektüel Portresi: Sabri F. Ülgener*” (Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007) adlı kitabında bulunmaktadır. Bu özet, adı geçen eserden ve yazarın “*Makaleler*”e (Derin Yayınları, 2006) yazdığı önsözden yararlanılarak hazırlanmıştır. (Editör)

** Dr., İktisat alanında profesördür. İlgili alanları iktisadi düşünce, iktisat tarihi, iktisat metodolojisi ve teorisidir.

İletişim: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Beyazıt, 34116, İstanbul.

Ş agsayar@istanbul.edu.tr Ş (+90 212) 440 0000 / 12273.

diğer taraftan fakültede ticaret hukuku derslerinde gördüğü hukuk kuralları ve rekabete dair hükümler ve iktisat derslerinde okuduğu piyasa mekanizmasıyla fiyatın serbestçe teşekkülüne ait teorik bilgileri öğreniyor, bu farklı iki “norm”u birleştiriyordu. Sanılanın aksine aralarında çatışma değil, uyum vardı. Daha o yıllarda dış dünyada saflaşma ya da yolların ayrılması gerçeğini yapay bulmaya başladı. İlk yakaladığı gerçek, sathi de olsa tek yanlılığın şu veya bu istikametine kırılmak değil, belki “norm”ların uygunluğundan hareketle yeni bir “norm” “reel” çatışmasının içine girmek onun için daha hayırlı olacaktı. Sabri Fehmi’nin baba ocağında kulağına üflenenler sadece fıkhi meselelerle sınırlı kalmadı. Baba dostlarından bazılarının müteşabih ayetlerden hareketle tasavvufa dair sohbet kapı açmaları, onun tasavvuf hakkında detaylı bilgiler edinmesini sağladı.

Ülgener, aynı zamanda babasından hüsn-i hat dersleri aldı. Mehmed Fehmi Efendi oğlunun güzel yazıda ilk ve son hocası oldu. Gene bu yıllarda kitap karıştırma, sanata açık yanıyla birleşince bir başka değerler matrisi kuruldu. Bu güzel uğraşı klasik Osmanlı şiiri idi. Divan şairlerinin mısra, beyit, kıta ve gazellerinde eski şiirin büyüklüğü iç örgüsünü yakalamaya çalışıyordu.

1935 yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve aynı yıl fakültenin “İktisadiyat ve İctimaiyat” kürsüsüne asistan oldu. Asistanlığının ilk günlerinde diğer Türk akademisyenlerle birlikte Alman hocaların derslerinin tercümesi işini üstlendi. Sosyal bilimci Alman hocalar eserleri, dersleri, sohbetleri, sergiledikleri bilim ahlaklarıyla bir anda genç akademisyen Sabri Fehmi Bey’in dünyasına bir bomba gibi düştüler, kafasında ihtilal yarattılar. Bu değişiklikler gelişme ve etkilerini zaman içerisinde geniş bir alana yayılarak onun düşünce ufkunu bir manada ters yüz etti. Fakülte çatısı altında önce “enstitü” bünyesinde başlayan sonra dışarıya yayılan ve ilmî bir ananeye dönüşen akademik sohbetler, bilim ahlakı, bilimsel araştırmalarda sergilenen metot ve titizlik, genç Ülgener’in âdeta ikinci defa dünyaya gelişi oldu. Daha işin başında akademik bir sarsıntı yaşamadan iktisadi zihniyet konularında yoğunlaşmaya karar verdi. Max Weber ve Werner Sombart gibi bu sahanın büyük ustalarının aydınlattığı yolda bilgi verilerini topluyordu. Payandalanmış bir hâlde Alman hocalarla bir araya geldiklerinde ciddi soruları ortaya yuvarlaması ile dikkatleri üzerine topladı. Hazırlıklı ve kafası mayalanmış bir hâlde Alman hocalarla yaptığı sohbetlerden bu genç istidat çok şey öğrendi. Alman hocaların Ülgener’in akademik formasyonuna kariyerinin daha ilk günlerinde verdikleri dürtü ile Türkiye gerçek bir bilim adamı kazandı. Onun meslek hayatının başlarında Türkiye çorak bir vasat içerisinde bulunmaktaydı. Alman hocaların entelektüel mirasını kendi özgün çalışmalarıyla ileriye götürdü.

1938’de askerlik görevine çağrılıncaya kadar İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültelerinde namzet asistan olarak çalıştı. 1939’da İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Kömün Bilgisi asistanlığına asaleten tayin oldu. 1941 yılında *Kapitalizmden Evvel İaşe Buhranları* başlıklı doçentlik teziyle “Maliye ve Umumi İktisat Teorisi” kürsüsü doçentliğine atandı. Aynı yıl İktisat Fakültesi Mecmuasında ilk ilmî makalesi yayımlandı: *İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri*. Bu önemli yazısında iktisat literatürümüzde iktisadi zihniyet meselelerimizin hiç ele alınmadığına dikkat çekiyordu.

1941-1942 ders yılında “Konjonktür Nazariyesi” dersini vermeye başladı. 1942’de İktisat Fakültesi tercümanlığını ek bir görev olarak kabul etti. 1943 yılında ikinci kez üç ay müddetle ordu hizmetine alındı. 1943 yılının ocak ayında annesini, nisan ayında babasını kaybetti. İktisat Fakültesinde 1946 yılı sonuna kadar çeşitli dersler okuttu. Bu derslerin başlıcaları “İktisat Metodolojisi”, “Konjonktür ve Buhranlar”, “Münakalat ve Sanayi Siyaseti” idi. Ayrıca Hukuk Fakültesinde seçmeli bir ders olarak “İktisadi Doktrinler Tarihi”ni okuttu. Bu meyanda Hukuk Fakültesi birinci ve ikinci sınıf iktisat dersi imtihan heyetinde görev aldı.

II. Dünya Harbi’nin sıkıntılarının ekonomik düzleme yansıması sonucu bir dizi malın piyasayı terk etmesi, nihayet üretimle tüketim arasındaki köprünün fiyatlar yoluyla yükselmesi karşısında politik toplum “narh” uygulamasına geçmişti. Ülgener devletin piyasaya müdahale ederek fiyatların tespitiinde arz ve talep kanunlarının üstüne çıkması karşısında benzer olguyu İslâm hukuk ve ahlak kaynaklarının çözümlerinde araştırdı. Hadis, akaid, fıkıh ve tasavvuf kitaplarından hareketle *İslâm Hukuk ve Ahlak Kaynaklarında İktisat Siyaseti Meseleleri* başlıklı önemli bir yazı kaleme aldı.

Ülgener 1946-1947 yıllarında Harvard Üniversitesinde bulundu ve J. A. Schumpeter ve A. H. Hansen gibi iki büyük iktisatçı ile temas etme imkânı buldu. 1948-1949 akademik yılı başlayana kadar İktisat Fakültesinin sağladığı maddi destekle önce İngiltere’ye geçti. Londra’da “London School of Economics”te çalıştı. Sonra Hollanda’ya geçti, Amsterdam’da bir kongre’ye katıldı. Nihayet akademik yıl başlamadan önce 1948’de Türkiye’ye döndü.

Yurda dönüşüyle birlikte 1948-1949 akademik yıl ve ertesinde İktisat Fakültesinde makroiktisat derslerini Keynes-Hansen çizgisinde vermeye başladı. Bu arada akademik dikkatini makro iktisat dersleri üzerinde yoğunlaştırırken ders takrirlerini bir kitap hâline getirmek arzusundaydı. 1962’de yayımlanan *Millî Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme* kitabı esasta Alvin H. Hansen’e çok şey borçludur. Önce dersleri, sonra makaleleri ve nihayet özenle kaleme aldığı *Millî Gelir* kitabıyla Sabri Ülgener, Keynesgil düşünce akımının Türkiye’ye aktarılmasında ve bir akademik taban bulup yerleşmesinde aracılık (middle-man) görevini yerine getirmiştir.

1941'den 1951'e kadar İktisat Fakültesinde doçentlik kadrosunda görev yapan Ülgener, bu yılda fakülte dekanlığına müracaatla "İktisat ve Maliye Kürsüsü" profesörlüğüne aday oldu. İktisat Fakültesi Profesörler Kurulu 27.04.1951 tarihli toplantısında onun bu başvurusunu onaylayarak Ord. Prof. Dr. F. Neumark'ın başkanlığında bir bilim jürisinin kurulması kararını aldı. Bilim jürisinin üyeleri şu akademisyenlerdi: Ord. Prof. Dr. Ş. Baban, Prof. Dr. H. A. Kuyucak ve Prof. Dr. R. Ş. Suvla. Komisyon Sabri Ülgener'in bilimsel yayınlarını esas alarak bir rapor hazırlamakla görevlendirildi. Önce 1951'de ikinci bir yabancı dil sınavı için İngilizceden sınava girdi. Ş. Baban, R. Ş. Suvla, Ö. L. Barkan ve H. A. Kuyucak'tan teşekkül eden lisan jürisinin değerlendirilmesinden sonra sıra bilim jürisinin hazırladığı rapora geldi. Komisyon kararına göre oy birliği ile profesörlüğe yükseltildi. Durum Fakülte Profesörler Kurulu'nun 25.05.1951 tarihli oturumunda incelendi ve komisyonun, Sabri Ülgener'in açık profesörlüğe seçilmesi teklifi kurulca da ittifakla kabul edildi. Ülgener'in profesörlük takdim tezi, *Tarihte Darlık Buhranları ve İktisadi Muvazenesizlik Meselesi* 1951 yılında İktisat Fakültesi Yayınları arasında çıktı. Profesörlük takdim tezinin yanında mühim bir eseri daha vardır. En aşağı on yıldır üzerinde çalıştığı iktisadi zihniyet dünyamızı araştıran bu çalışma *İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri* başlığıyla 1951 yılında yayımlandı.

1952 yılından Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark'ın Almanya'ya dönmesiyle boşalan "Umumi İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsü" başkanlığına getirildi. Üniversiteler Kanunu gereğince 1954 yılında yapılan seçim sonucu İktisat Fakültesi Dekanı oldu. 1956 yılında dekanlık görevini Şükrü Baban'a bıraktı. Fakülteadaki mesai saatlerinin içinde ayda dört saat Yapı ve Kredi Bankası Murakıplığına atandı ve bu görevi yaklaşık bir yıl sürdü. 1958 yılında Sevim Aytaç ile evlendi. Evliliğinin ilk aylarında, Mayıs 1958'de, bir akademik yıl kalmak üzere Münih'e gitti. Münih'te mesleki temaslarda bulundu, ilginç bulduğu konferans ve seminerleri takip etti ve zamanın önemli bir kısmını üniversite kütüphanesinde geçirdi. 1959 yılında Avrupa'nın çeşitli ülkelerine uğrayarak Türkiye'ye döndü.

1960 yılında Fakülte Dekanı Mehmed Oluç'a muhtelif zaman aralıklarında vekâlet etti. Kasım ve Aralık aylarında Gazetecilik Enstitüsünde iktisadi konulara dair verdiği bir dizi konferansları Ocak 1961'de de devam ettirdi. Bu üç ay içerisinde verdiği konferans sayısı 22'ye yükseldi. Bu konferanslar dizisini 1961 yılında da sürdürdü. 1961-1962 akademik yılının başlamasıyla birlikte ek bir görev olarak Eskişehir İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisinde makro iktisat derslerini üstlendi. Haftada bir defa 3 saat verdiği bu derslerdeki hocalığı 1963 Temmuz'una kadar devam etti. 1964-

1965 ders yılında araştırmalarda bulunmak ve Türkiye ekonomisi üzerine konferanslar vermek üzere Columbia Üniversitesi tarafından davet edildi. Takip eden akademik yılda İktisat Fakültesindeki derslerine ek olarak Sultanahmet'te özel bir yüksek okulda vermekte olduğu makroiktisat derslerine devam etti. Bu meyanda 1965 Ağustos ve Eylül aylarında Almanya'da çalışan Türk işçilerinin iktisadi ve sosyal durumlarının araştırılması için Prof. Dr. Haydar Turgaç'la birlikte bir aylığına yurt dışına çıktı.

1970'li yıllarla birlikte bazı can ve gönül dostlarının vefatı ile Sabri Ülgener, kendi yalnızlığını derinden duymaya başladı. Fakat fikrî mücadelede yol belliydi ve bu yolun yürünmesi gerekiyordu. Bu meyanda Ülgener çalışmalarına devam etti, makaleler kaleme aldı, kongrelere ve bilimsel toplantılara katıldı. 1974 yılında eşi hastalandı ve uzun bir tedavi sürecinin sonunda sağlığına kavuştu. Eşinin rahatsızlığını takiben kendisi bir kalp krizi geçirdi. 1976 yılında yapılan operasyonla kalbine pil takıldı. Bu yolla aritmik kalp atışları bir düzene bağlanıyordu.

1977 yazından itibaren bütün çalışmalarını iki makale üzerinde yoğunlaştırdı: *Bilim, İdeoloji ve Marksizm: Marksist Teori ve Neoklasik İktisat ile İzm'ler ve Sistemler*. 1975-80 yılları arasında Türkiye'nin girdiği anarşi ve terör ortamında akademik mesuliyetini omuzlamış duayen bir hoca olarak sıkıştığı kendi kozmosunu aştı, kabuğunu kırıp bulunduğu fildişi kuleden çıktı. Konuşmayı, yazmayı üzerine düşeni bu yolla yapmayı, hasta kalbine rağmen istiyordu. Yazdığı makaleler ve verdiği konferanslarla 12 Eylül öncesinde sokağı teslim almış terörün arkasındaki aydın tipiyle acımasızca hesaplaşıyor, yer yer istihza ile keskinleştirdiği kaleminden dökülen ince dokunuşlarla onun maskesini indiriyordu.

Ülgener, 1981 yılında emekli oldu. Erenköy'deki evinde tam bir itikâfa çekildi. Elinin altında iki mühim eser vardı: Önce 1951'de neşredilen ve epeydir aranılan kitabını ikinci baskıya hazırlıyordu. İkincisi ise 1946'dan beri vakit bulup üzerine eğildiği, kâh orasından kâh burasından oynadığı fakat kuyumcu sabrıyla işlediği bir başka kitap çalışması olan *Zihniyet ve Din* idi. 1981'in başlarında *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası'nın* yayımlanışının getirdiği tatlı bir telaş yaşadı. Bu telaş onu öylesine sardı ki 1981 yılı, başından sonuna, matbaa tashihleri ve onların üzerinde oynamalarla geçti. Nihayet yıl sonunda *Zihniyet ve Din*'in yayımlanması ile çocuksu bir sevince boğuldu.

Emekliliği döneminde ilmî çalışmalarına ara vermeden devam eden Ülgener, vaktinin büyük bir kısmını evinde geçiriyor, pek nadir de olsa şehre iniyor, sevenleri ise Erenköy'e geliyordu. Kalbinin çıkarması muhtemel

problemlerin bilincindeydi. Sıhhat durumunun gayet iyi olduğu bir dönemde Ülgener, 30 Haziran (1983) gecesi uykuda geçirdiği kalp kriziyle rahmet-i rahmana kavuştu.

Hiç şüphesiz Sabri Ülgener fikirler tarihimizin Tanzimat'ı 2000'li yıllara bağlayan 150 yıllık zaman diliminde, Türkiye'de çağdaş düşünce tarihinin özgün düşünürlerinden biridir. Bu genel çerçeveyi onun ihtisas alanına, iktisat düşüncesine doğru çektiğimizde, ahistorik (iktisat teorisi)/historik iktisat (iktisat sosyolojisi) ayırımından hareketle Ülgener, Türkiye'de sosyolojik tarihin en mühim isimlerinden biridir. İktisat zihniyetine ilişkin eserlerinin hülasası onu Weber'in silik bir kopyası yapmaz; tam aksine, Weber'in kurguladığı "norm"u Osmanlı Türk tarihine uygulaması bir yanda, öte yanda bilhassa Weber'in İslâm'a ilişkin bulgu ve tespitlerini tashih etmesiyle Weber'e yönelik sağlıklı bir eleştirel yaklaşımı da gerçekleştirmiştir. Aslında, Ülgener'in Weber karşısında elde ettiği başarının anlamı şudur: Batı coğrafyasında kapitalizmin ruhunun ateşlenişini Protestan ahlakından neşet ettiğini göstermesi Weber'in başarı grafiğini günümüzde bile yukarı çekmiştir. Bu sadece madalyonun bir yüzünü aksettirmektedir. Oysa "ben" in (Avrupa merkezli rasyonalizm) dışında "öteki" nin (Avrupa dışı çevrede irrasyonalizm) iktisadi zihniyet dünyasının durağanlığı ve bunun kökleri Ülgener tarafından başarıyla ortaya konulmuştur. Onun şark-İslâm dünyasında Osmanlı asırlarından gün ışığına kavuşturduğu "öteki" nin yüz çizgileri temelde Türkiye dışı bir başka ülke için de aşağı yukarı aynı olacaktır. Ülgener'in Türkiye gerçeğine damgasını vuran irrasyonalizmi yakalayan çalışmaları mesela İran, Hindistan, Çin için de, farklı tarihî malzeme kullanılsa bile ulaşılan neticelerde köklü farklılıklar ortaya çıkmayacaktır. Demek oluyor ki, Weber çıkışlı Ülgener bu farklı iki boyut içinde geliştirdiği düşünceleri ile Türk iktisat düşünce tarihinde önemli bir yere sahiptir. Benzer düşünceler Ülgener'in Keynes'e olan fikrî rabitası için de söylenebilir. Kuruluş yılları itibariyle Türkiye ekonomisinin hürriyetleri tahrip etmeden iktisadi kalkınması için tek bir iktisat politikası vardı: İktisadi devletçilik. Keynesçi uygulamaya bel bağlayan Ülgener'in Keynes-Kahn çizgisinde "çarpan" ın büyümesine kendisini kaptırmadığını iddia edebilir miyiz? 1955 senesinde *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*'nda çıkan bir yazısında "çarpan mekanizması" üzerinde dururken "intikal meyli" kavramına ilişkin olarak şu fikirleri ileri sürmüştü (Ülgener, 1955: 32): "... Gelirlerin teşekkül ettikleri noktadan itibaren sık veya aralıklı mesafelerle mücavir gelir halkalarına intikali bize institütionale bir faktör olarak o gelirlerin intikal meylini verir."

Ülgener devamla, “...Gelir tahlillerinde şimdiye kadar daha çok istihlak harcamalarının miktarı ve sürati üzerinde, fakat bu harcamaların geniş bir sa-
tah üzerinde dağılış tarzı, tahminimizde yanılmıyorsak, etraflı bir tetkike ta-
bi tutulmamıştır.”

Ülgener’in “intikal meyli” üzerine söylediklerinden bir müddet sonra, 1957’de, G. Myrdal “Economic Theory and Underdeveloped Countries”te bu kavramdan söz açmıştı. Ülgener de kendi makalesinin yayımlanmasından sonra “Myrdal’in de aynı olaya işaret ettiği gördük.” (Ülgener, 1976: 315) diyecektir. İktisat literatürü bu kavramı Myrdal’a bağlarken ondan “gelişme iktisadına bıraktığı kavramların en önemlilerinde bir[i]” (Buğra, 1987: 11) olarak söz edilecektir. Burada Ülgener’in bu mütevazı katkısının önemi onun iktisat teorisini, eşeleyen, kurcalayan, hesaplayan yanına işaret etmesidir. Keynesyen fikirlerden hareketle az gelişmişlik olgusunun işlenmesi karşısında Ülgener, Weber-Veblen çizgisinde bu düşüncelerden farklı bir yoruma yönelmesi onun gözü kapalı, tevekkülle bezenmiş bir apriori Keynesçiliğe hiç de iltifat etmediğindedir. Bütün bunlar objektif bilginin peşinden koşarken onun hiç de kolayla kaçmadığını bize gösteriyor. Dolayısıyla Mete Tunçay’ın yaptığı şu genelleme Ülgener’in katkıları bağlamında doğru değildir:

“... Türk düşüncesi, en azından yüz yıldır, hemen hiç bir alanda gerçek anlamıyla yaratıcı olamamıştır, ne özgün bir kuramsal yapı ortaya koyabilmiş, hatta ne de yabancı kökenli bir düşüncüyü yerli koşullarla uygulamakta ciddi bir başarı gösterebilmiştir. Aydınlarımız genellikle epigon almaktan ileri gidememiştir.” (Tunçay, 2005)

Sabri Ülgener çok zor yazan, yazarken önce konu ile cedelleşip onu her cihetten kuşatmak isteyen, ayrıca yazdığı her satırla hesaplaşıp boğuşan, yazdığının üstünden birkaç kere geçip Türkçesinde edebi bir üslubu yakalamaya çalışan, nihayet özüyle sözüyle bir kalp huzuru elde etmeden yazdığını tamamına erdirmeyen, bir filozof iktisatçıydı. Akademik titizliği daha çok üretmesine mâni oldu. Daha yazabilirdi, olmadı. Kafasında birçok düşünce somutlaşma imkânına kavuşmadan vefatıyla birlikte sahneyi terk etti.

Bu olumsuz tablonun ötesinde Ülgener yazılarının olumlu bir yanı vardır. Sabri Ülgener araştırırken, yazarken kolayla kaçmayan, nefsinin yokuşuna tırmanan bir düşünürümüzdü. Dolayısıyla, onun kaleminden çıkmış her yazı hem fikir muhtevası, hem de edebî gücü ile adından bahsettirecek kırattadırlar.

Sabri F. Ülgener Bibliyografyası

Kitaplar

1. *İktisadi İntihat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri*, İstanbul, 1951. [Aynı kitap bazı değişikliklerle: *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul, 1981; İstanbul, 2006].
2. *Tarihte Darlık Buhranları*, İstanbul, 1951. [Aynı kitap: *Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti*, Ankara, 1984, s. 33–115; İstanbul, 2006].
3. *İktisat Dersleri*, I, İstanbul, 1952; II/1; İstanbul, 1952.
4. *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*, İstanbul, 1962; 1966; 1974; 1976; 1980.
5. *Zihniyet ve Din*, İstanbul, 1981; 2006.
6. *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*, Ankara, 1983; İstanbul, 2006.
7. *Darlık Buhranları ve İslam Siyaseti*, Ankara, 1984.
8. *Makaleler*, İstanbul, 2006.

Makaleler

1. O. Stein, 'Menge und Grösse in der Wirtschaft', *İÜHFM*, Sayı 10, 1937, s. 270–273.
2. G. Kessler, 'İçtimaiyata Başlangıç', *İÜİFM*, Cilt 1, No. 2, 1940, s. 277–283 [Almanca tercümesi: G. Kessler, 'Einleitung in die Sociologie', *RFSE*, Cilt 1, No. 2, 1940, s. 213–216].
3. K. Diehl, 'Der Einzelne und die Gemeinschaft', *İÜİFM*, Cilt 1, No. 4, 1940–41, s. 508–511 [Almanca tercümesi: K. Diehl, 'Die Einzelne und die Gemeinschaft', *RFSE*, Cilt 1, No. 4, 1940–41, s. 376–380].
4. 'İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri', *İÜİFM*, Cilt 2, No.3–4, 1940–1941, s. 351–380 [Aynı yazı: SFÜ, *op.cit.*, 1984, s. 3–32. Almanca tercümesi: 'Wesen und Erscheinungsformen des Wirtschaftsgeistes', *RFSE*, Cilt 2, No: 3–4, 1940–1941, s. 265–289].
5. 'İktisat Felsefesi Tarihinde Werner Sombart'ın Yeri ve Şahsiyeti', *İÜİFM*, Cilt 3, No: 1–2, 1940–41, s. 95–115 [Almanca tercümesi: 'Werner Sombarts Persönlichkeit und Seine Stellung in der Wirtschaftsphilosophie', *RFSE*, Cilt 3, No: 1–2, 1940–1941, s. 93–114].
6. 'İslâm Hukuk ve Ahlâk Kaynaklarında İktisat Siyaseti Meseleleri', *Ebul'ula Mardin'e Armağan*, İstanbul, 1944, s. 1151–1189 [Aynı yazı: SFÜ, *op.cit.*, 1984, s. 119–148].

7. A. Kokkalis, 'Die Theorie der Arbeit', *İÜİFM*, Cilt 6, No. 1-2, 1944-45, s. 185-190 [Almanca tercümesi: A. Kokkalis, 'Die Theorie der Arbeit', *RFSE*, Cilt 6, No. 1-2, 1944-45, s. 158].
8. 'Descartes Rasyonalizmine Bir Bakış', *İş*, Sayı 54-56, 1945, s. 23-27.
9. '16. Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası Münasebetiyle Bir Konuşma', *Yeni Karınca*, Sayı 1, 1946, s. ?; Sayı 2, 1946, s. 6-8.
10. 'Ahmed Cevdet Paşa'nın Devlete ve İktisada Dair Düşünceleri', *İş*, Sayı 76, 1947, s. 5-23.
11. '14. Asırdan Beri Esnaf Ahlâkı ve Şikayeti Mucib Bazı Halleri', *İÜİFM*, Cilt 11, no. 1-4, 1949-1950, s. 388-396 [Aynı yazı: SFÜ, *op.cit.*, 1984, s. 151-159; O. Çakmak, *Sabri Ülgener*, Ankara 2003, s. 148-154. Fransızca tercümesi: 'La Morale des Métiers Depuis le XIVème Siècle et les Critiques Leur ont été Adressées', *RFSE*, Cilt 12, 1949-1950, s. 59-66].
12. 'J. A. Schumpeter (1883-1950)', *İÜİFM*, Cilt 12, No. 3-4, 1951, s. 3-13 [Fransızca tercümesi: 'J. A. Schumpeter (1883-1950)', *RFSE*, Cilt 12, No. 3-4, 1951, s. 3-12].
13. 'Memleketimizin Milli Geliri ve İktisadi Refah Şartı', *Yedinci Üniversite Haftası: Çanakkale*, İstanbul, 1953, s. 122-129.
14. 'Gösteriş Maksadıyla İstihlak Meselesi ve Türkiye'nin İktisadi Gelişme ve Kalkınmasındaki Zararlı Tesirleri', *SİM*, Cilt 23, 1953, s. 160-163.
15. 'İktisadi Gelişmenin Şartları ve Sınırları: Azgelişmiş Memleketlerin İstihlak ve Yatırım Meselelerine Toplu Bir Bakış', *İÜİFM*, Cilt 16, 1954-55, s. 3-51.
16. 'İktisadi Refah ve Sanayileşme', *Antalya Üniversitesi Haftası, 22-27 Kasım 1954*, İstanbul, 1957, s. 1-5, (ayrı basım), [Aynı yazı: O. Çakmak, *op.cit.*, 2003, s. 141-147]
17. 'Kitap Hakkında Birkaç Söz', A. H. Hansen, *Para Teorisi ve Maliye Politikası*, İstanbul 1959, s. IV. (Terc. A. Kılıçbay).
18. 'İktisadi Gelişme ve Yenilenmemizin Zihniyet Muhasebesi', *Yeni Türkiye*, İstanbul, 1959, s. 229-250 [Aynı yazı: SFÜ, *op.cit.*, 1983, s. 49-59; *op.cit.*, 2006, s. 65-82].
19. 'Sermaye Kaybı: Sebepleri ve Önleme İmkânı', *Sanayide Yatırım ve Sermaye Terakümü*, İstanbul, 1963, s. 386-402 [İngilizce tercümesi: 'Capital Waste: Its Causes and the Means of Overcoming It', *Capital Formation and Investment in Industry*, İstanbul, 1963, s. 371-386].

20. 'Alexander Rüstow: Bir Fikir ve Aksiyon İnsanının Arkasından', *İÜİFM*, Cilt 23, No. 3-4, 1963, s. 24-32.
21. 'Gelenekçi Bir Toplumun İktisadi Kıymet ve Zihniyet Meseleleri', *İktisadi Kalkınmanın Sosyal Meseleleri*, İstanbul, 1964, s. 133-144 [Aynı yazı: SFÜ., *op.cit.*, 1983, s. 39-48; *op.cit.*, 2006, sf. 47-64].
22. 'Önsöz', *İktisadi Planlama ve Programlama Tekniği*, İstanbul, 1966, s. III.
23. 'Önsöz', *İktisadi Büyüme ve Gelişme: Seçme Yazılar*, İstanbul, 1966, s. V-VI.
24. 'Karma Ekonomide Planlamanın Rolü', *İktisat ve Maliye*, Sayı 9, 1966, s. 344-353 [Aynı yazı: *Banka*, Sayı 1, 1967, s. 4-15; *Karma Ekonomi*, Sayı 11-12, 1966, s. 67; Sayı 1, 1967, s. 23-29].
25. 'Başlarken: Azgelişmişlik Gerçeği Karşısında Miktar Teorisi ve Yapısal Enflasyon Temayülü', *Türkiye'de Enflasyon*, İstanbul, 1968, s. 1-9.
26. 'Refî Şükrü Suvla: Birkaç Çizgi', *Refî Şükrü Suvla'ya Armağan*, İstanbul, 1971, s. IV-X.
27. 'Konjonktür Teorisinin Dünü ve Bugünü', *Refî Şükrü Suvla'ya Armağan*, İstanbul, 1971, s. 493-512.
28. 'Takdim: Türkiye'de Planlama ve Planlı Döneme Geçiş', *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Meseleleri*, Cilt 1, İstanbul, 1971, s. 3-9. [İngilizce tercümesi: 'Planning Experience and Entry into Planned Development Period in Turkey: An Introductory Assessment', *Problems of Turkey's Economic Development*, vol. I, İstanbul, 1972, s. 3-9].
29. 'Adil Fiyat', *AİA*, I, İstanbul, 1973, s. 8. [Aynı yazı: O. Çakmak, *op. cit.*, (2003), s. 155-156].
30. 'Aquino'lu Thomas yahut Thomas Aquinas', *ibid.*, I, s. 43-44.
31. 'Aristo', *ibid.*, I, s. 46-47.
32. 'Atıf Teorisi', *ibid.*, I, s. 65-66.
33. 'Avusturya Ekolü', *ibid.*, I, s. 76.
34. 'Azgelişmiş Ülkeler', *ibid.*, I, s. 83-84. [Aynı yazı: O. Çakmak, *op.cit.*, 2003, s. 157-158].
35. 'Barone (Enrico)', *ibid.*, I, s. 103.
36. 'Bedarf', *ibid.*, I, s. 108.
37. 'Bekleyiş', *ibid.*, I, s. 109.

38. 'Bekleyiş Elastikliği', *ibid.*, I, s. 109–110.
39. 'Bendixen (Friedrich)', *ibid.*, I, s. 110.
40. 'Bölgesel Kalkınma', *ibid.*, I, s. 136–137.
41. 'Büyüme', *ibid.*, I, s. 151 [Aynı yazı: O. Çakmak, *op. cit.*, 2003, s. 159–160].
42. 'Büyüme Modelleri', *ibid.*, I, s. 152.
43. 'Calvin ve Calvinizm', *ibid.*, I, s. 155–156.
44. 'Cambridge Ekolü', *ibid.*, I, s. 156–157.
45. 'Cassel (Gustav)', *ibid.*, I, s. 160.
46. 'Chamberlin (Edward Hastings)', *ibid.*, I, s. 163–164.
47. 'Child (Josiah)', *ibid.*, I, s. 165.
48. 'Clark (John Bates)', *ibid.*, I, s. 167.
49. 'Clark (John Maurice)', *ibid.*, I, s. 168.
50. 'Colbert (Jean Baptise)', *ibid.*, I, s. 171.
51. 'Data', *ibid.*, I, s. 195.
52. 'Diehl (Karl)', *ibid.*, I, s. 224.
53. 'Dietzel (Heinrich)', *ibid.*, I, s. 224.
54. 'Diyalektik Materyalizm', *ibid.*, I, s. 230 [Aynı yazı: O. Çakmak, *op. cit.*, 2003, s. 161–162].
55. 'Doktrin', *ibid.*, I, s. 236 [Aynı yazı: O. Çakmak, *ibid.*, 2003, s. 163].
56. 'Egzogen yahut Eksojen', *ibid.*, I, s. 258–259.
57. 'Endogen yahut Endojen', *ibid.*, I, s. 277–278.
58. 'Exante, Expost', *ibid.*, I, s. 293.
59. 'Fiyat Teorisi', *ibid.*, I, s. 320–321.
60. 'Gossen (Herman Heinrich)', *ibid.*, I, s. 355.
61. 'Hansen (Alvin Harvey)', *ibid.*, I, s. 376–377.
62. 'Hegel (Georg Wilhelm Friedrich)', *ibid.*, I, s. 389.
63. 'Hildebrand (Bruno)', *ibid.*, I, s. 391.
64. 'İdeoloji', *ibid.*, I, s. 405.
65. 'Kapitalizmin Tarihi Gelişimi', *ibid.*, II, s. 495–497.

66. 'Keynes'in İstihdam Teorisi', *ibid.*, II, s. 527.
67. 'Knapp (Georg Friedrich)', *ibid.*, II, s. 538-539.
68. 'Knies (Karl Gustav Adolf)', *ibid.*, II, s. 539.
69. 'Konjonktür', *ibid.*, II, s. 548-549.
70. 'Konjenktür Teorileri', *ibid.*, II, s. 550-551.
71. 'List (Friedrich)', *ibid.*, II, s. 588-589.
72. 'Luxemburg (Rosa)', *ibid.*, II, s. 603.
73. 'Marjinal Etkinlik', *ibid.*, II, s. 620-621.
74. 'Marshall (Alfred)', *ibid.*, II, s. 626-627.
75. 'Marx'ın Büyüme Modeli', *ibid.*, II, s. 629-630.
76. 'Marx'ın Değer Teorisi', *ibid.*, II, s. 630.
77. 'Menger (Karl)', *ibid.*, II, s. 644.
78. 'Perhizkârlık Teorisi', *ibid.*, II, s. 761.
79. 'Schmoller (Gustav von)', *ibid.*, II, s. 822-823.
80. 'Schumpeter (Joseph A.)', *ibid.*, II, s. 823.
81. 'Thünen (Johann Heinrich von)', *ibid.*, II, s. 898.
82. 'Wieser (Freidrich von)', *ibid.*, II, s. 957.
83. "Haydar Furgaç'ı Anarken", *Haydar Furgaç'a Armağan*, İstanbul, 1974, s. IX-XIV.
84. 'Alvin H. Hansen (1887-1975)', *İÜİFM.*, Cilt 34, 1974-1975, s. 19-25.
85. 'Fındıkoğlu'nu Anarken', *Fındıkoğlu'na Armağan*, İstanbul, 1977, s. IX-X.
86. 'Aydınlar Sosyolojisi ve Çağımız Aydını', *İÜİFM.*, Cilt 35, 1975-1976, s. 5-39. [Aynı yazı: SFÜ., *op.cit.*, 1983, s. 63-93; *op.cit.*, 2006, s. 85-135; "Makaleler", İstanbul, 2006, sf. 476518].
87. 'Aydın Meselesi', "Kubbealtı Akademisi'nde Mart 1978'de verilen iki konferans"
88. 'Bilim, İdeoloji ve Marxizm', *İÜİFM*, Cilt 36, 1976 -1977, s. 1-61. [Aynı yazı: SFÜ, *op.cit.* 1983; s. 95-139; *op.cit.*, 2006, s. 137-211, *op.cit.*, 2006, s. 551-613].
89. 'İzmler ve Sistemler: 1. Slogan Çağı ve İZM'ler Savaşı', *İÜİFM*, Cilt 37, 1977-1978, s. 33-49 [Aynı yazı: SFÜ, *ibid.*, s. 143-154; *ibid.*, 2006, s. 215-235, *ibid.*, 2006, s. 614-630].

90. 'İzm'ler ve Sistemler', *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*, İstanbul, 1983, s. 155-162; [Aynı yazı SFÜ, *op.cit.* 2006, s. 237-250 *ibid.*, 2006, s. 631-641].
91. 'İktisat Teorisi ve Kuvvet Faktörü', *Orhan Tuna'ya Armağan, Sosyal Siyaset Konferansları*, 31. Kitap, İstanbul, 1982, s. 9-22.
92. 'Çözülme Devri Zihniyeti ve Zihniyet ve Din Adlı Eserleri Üzerine Sabri Ülgener'le Sohbet', *Cumhuriyet*, 25.III. 1982. (Söyleşi: Şahin Alpay).
93. 'Dünden Bugüne İktisat ve İşletmecilik', *Türkiye'de İşletme İlminin Öncülerine Armağan*, İstanbul, 1985, s. 161-168.

Tercümeleler

1. F. Neumark, 'A. Spitaler, Das Doppelbestuerungs Problem', *İÜHFİM*, Sayı 6, 1936, s. 223-228.
2. G. Kessler, 'Sosyal Siyaset ve Ekonomi Siyaseti', *İÜHFİM*, Sayı 9, 1937, s. 2-5.
3. F. Neumark, 'Vergi Yüğü ve İktisadi Hayat', *İÜHFİM*, Sayı 10, 1937, s. 247-261.
4. G. Kessler, 'İktisat Fakültesi Açılış Dersi', *Üniversite Konferansları 1936-1937*, İstanbul, 1937, s. 339-349.
5. V. Kienböck, 'Bejnelmilel Tediye Siyaseti', *İÜHFİM*, Sayı 12, 1937, s. 496-512 [Aynı tercüme: *Üniversite Konferansları 1937-1938*, İstanbul, 1939, s. 21-35].
6. F. Neumark, '*Harp Ekonomisi*', İstanbul, 1937.
7. F. Neumark, 'Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri', *İÜHFİM*, Sayı 14, 1938, s. 361-375 [Aynı tercüme: *Ünivesite Konferansları 1937-1938*, İstanbul, 1939, s. 194-206].
8. G. Kessler, 'Tarih Felsefesi Meselesi', *İÜHFİM*, Sayı 16, 1938, s. 720-729.
9. F. Neumark, *Dış Ticaret Siyaseti*, İstanbul, 1938.
10. F. Neumark, 'Hammaddelerin Bejnelmilel Dağıtımı Meselesi', *Cemil Birselle Armağan*, İstanbul, 1939, s. 259-271.
11. F. Neumark, 'Türkiye'de Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış', *İÜİFM*, Cilt 1, No. 1, 1939, s. 127-132.
12. F. Neumark, 'Ahlâk ve İktisat', *Üniversite Konferansları, 1939-40*, İstanbul, 1940, s. 257-267.
13. F. Neumark, 'Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler', İstanbul, 1940.

14. F. Neumark, 'Verginin Tarif ve Mahiyeti', *İÜİFM*, Cilt 1, No. 4, 1940-1941, s. 371-396.
15. A. Rüstow, 'İktisat İlminin Esasları', *İÜİFM*, Cilt, 2, No. 2, 1940-1941, s. 153-201.
16. A. Rüstow, 'Sombart'ın Kapitalizm Telakkisi ve Tarihçi Mektebin İlmi Hedefleri', *İÜİFM*, Cilt 3, No. 1-2, 1941-1942, s. 79-94.
17. F. Neumark, '1939-1940 Senelerinde Türkiye Dış Ticareti', *İÜİFM*, Cilt 2, No. 3-4, 1940-1941, s. 412-418.
18. A. Rüstow, 'İktisat Tarihinde Mezhep Meseleleri', *İÜİFM*, Cilt 3, No. 3-4, (1942), s. 403-428.
19. F. Neumark, 'Ekonomi Politikası Dersleri', (T. Tükel ile birlikte), Cilt I, İstanbul, 1945.
20. G. Kessler, 'İktisat Tarihi', (O. Tuna ile birlikte), İstanbul, 1946.
21. A. Rüstow, '19. Asır Garp Mimarisinin İnhitatında Fikir Tarihine ve Sosyolojiye Ait Faktörlerin Rolü', *FA*, II/1, (1947), s. 191-220. (Bu makalede Türkçeye çevirenin ismi verilmemiştir. Makalenin Sabri Ülgener tarafından Türkçeye kazandırıldığı hususunda bk. A. G. Sayar, *Bir İktisatcının Entelektüel Portresi: Sabri F. Ülgener*, İstanbul, 2006, s. 54).

Kaynakça

- Buğra, A. (1987). Küçülen dünyada refah devleti. *Cumhuriyet Dergi*, 72, 11.
- Tunçay, M. (2005). *Eleştirel tarih yazıları*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Ülgener, S. F. (1954-1955). İktisadi gelişmenin şartları ve sınırları. *İUFM*, 16 (1-4), 3-5.
- Ülgener, S. F. (1976). *Milli gelir istihdam ve iktisadi büyüme*. İstanbul: Der Yayınevi.